

and methodological basis of the integration framework organization of future teachers on the basis of principles that reflect the basic regularities of the process.

Keywords: principles, regularities, organization, research work, the future teacher.

Стаття надійшла до редакції 10.01.2013 р.

Прийнято до друку 26.04.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Лобода С. М.

УДК 378:811.111 (073)

О. В. Хоменко

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕНДЕНЦІЙ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ З ПОЗИЦІЙ РІВНЕВОГО ПІДХОДУ

Іншомовна підготовка студентів нефілологічних спеціальностей в умовах глобалізації та інформаційної відкритості перетворюється у важливий фактор професійного успіху та мобільності майбутніх фахівців у полікультурному світі. Тому визначення методологічного підґрунтя такої підготовки є запорукою її ефективності.

Метою нашої статті є визначення методологічних засад іншомовної підготовки фахівців з позицій рівневого підходу (В. А. Сластенін, П. І. Підкасистий, М. Н. Скаткін) [8; 9; 10]. Реалізація мети можлива за умови виконання таких завдань: 1) обґрунтувати вибір теоретичних положень, прийнятних для наших цілей; 2) в рамках статті розкрити суть філософського та загальнонаукового підходу до іншомовної підготовки майбутніх фахівців.

Говорячи про методологічне забезпечення іншомовної підготовки фахівців економічного профілю, слід, на нашу думку, відштовхуватись від нових цілей, продиктованих глобалізацією світової економіки, інтеграцією та інтернаціоналізацією різних сфер людської діяльності. Саме ці об'єктивні фактори і зумовлюють цілепокладання – готувати спеціалістів, які володіють розвинутою іншомовною комунікативною компетентністю в загальній структурі професійної компетентності [11, с. 3]. Ми поділяємо точку зору Н. П. Хом'якової (2011), що така цільова установка дозволяє говорити про появу нового поняття – вторинної комунікативної професійної особистості.

В попередніх публікаціях ми вже намагалися довести актуальність формування та розвитку такої особистості в умовах європейської та світової глобалізації. Саме розвиток рис вторинної комунікативної професійної особистості дає вихід на комунікативну і міжкультурну комунікацію

(Н. Д. Гальскова, Н. І. Гез), можливість успішно жити і діяти в полікультурному мультилінгвальному світі.

Звідси, як ми вже підкресливали, іноземна мова в сучасних умовах стає важливим засобом узагальнення пізнання дійсності й міжкультурної комунікації та взаємодії, засобом діалогу культур. Аналіз літератури з різноманітних галузей знань свідчить про актуальність поняття „діалог культур”. На нашу думку, злободенність проблеми діалогу культур зумовлена перш за все світовою глобалізацією з її транснаціональною мережею стосунків, міграційних процесів, фінансових, інформаційних потоків тощо. В умовах глобалізації для успішної взаємодії в світовому економічному, політичному, культурному просторі актуальним стає не лише знання мов, але й традицій, звичаїв, ментальних особливостей тощо тих чи інших країн. Про це вже йшлося у попередніх параграфах нашого дослідження. Згадувалось також і про те, що в період, коли завершується формування інформаційного суспільства і людство стоїть на порозі „відкритого суспільства”, важливу роль починає відігравати не стільки сама інформація з певної галузі знань, як уміння зберігати і передавати цю інформацію. Таким чином, йдеться про встановлення діалогу певних мовних систем. З огляду на це нам здається правомірним раніше зроблене нами у дослідженні припущення, що саме фундаментальні ідеї *діалогу культур* М. М. Бахтіна, В. С. Біблера є невід’ємною складовою методологічного забезпечення іншомовної підготовки майбутніх фахівців в Україні (в цьому ми одностайні з Р. О. Гришковою, 2009) [4]. Саме ці ідеї, конкретизовані відповідно до завдань іншомовної підготовки, складають *філософський рівень* нашого дослідження. Спробуємо детальніше зупинитися на деяких важливих для нас положеннях. Зокрема зазначимо, що в класичних роботах М. М. Бахтіна в галузі філософії та філології, за висловом В. С. Біблера, розроблялись проблеми діалогу як широкої світоглядної концепції гуманітарного дослідження. Він по праву вважається основоположником ідеї діалогу в сучасній гуманітарній науці. Зокрема М. М. Бахтін відзначає всеосяжність діалогу як основи людського взаєморозуміння: (цитуємо мовою оригіналу): „Диалогические отношения... – это почти универсальное явление, пронизывающее всю человеческую речь и все отношения и проявления человеческой жизни, вообще все, что имеет смысл и значение... Где начинается сознание, там начинается и диалог. Все в жизни - диалог, то есть диалогическая противоположность (Бахтин М. М. Проблемы поэтики Достоевского). ....„Чужая культура только в глазах другой культуры раскрывает (и развивает, формирует (доповнення В. С. Біблера) себя полнее и глубже... Один смысл раскрывает свои глубины, встретившись и соприкоснувшись с другим, чужим смыслом: между ними (культурами-субъектами)... начинается как бы диалог, который преодолевает замкнутость и односторонность этих смыслов, этих культур. Мы ставим чужой культуре новые вопросы, каких она сама себе не ставила, мы ищем в ней ответы на наши вопросы, и чуждая культура

отвечает нам, открывая перед нами новые свои стороны, новые смысловые глубины” (Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества., с. 334 – 335).

Що стосується В. С. Біблера, то його доробок – вчення філософії діалогу культур. В своїй праці „Культура. Діалог культур” В. С. Біблер здійснив фундаментальний аналіз, який дозволив стверджувати, що саме сьогодні, сьогодніне буття висувають культуру в центр людського життя. За В. С. Біблером, кожна культура може знайти справжнє і адекватне обґрунтування лише в іншій культурі, що базується на іншій логіці, іншому типі пізнання і розуму. Особливого значення це положення набуває в наші дні, коли актуальним стає досвід міжнаціонального спілкування, уміння реалізувати міжкультурний діалог у всесвітньому масштабі.

В освіті поняття діалогу культур зазвичай використовується з прагматичною метою – сформувати толерантність в міжнаціональних стосунках. За В. П. Андрущенко, „взаємодія між філософією і освітою завжди відігравала суттєву роль у розвитку людства... Основні закономірності цієї взаємодії, її різні форми і вивчає філософія освіти” [1]. Аналізуючи літературу в галузі філософії освіти, ми звернулися до праць Б. С. Гершунського, зокрема до дослідження „Філософія освіти для ХХІ століття: (В пошуках практико-орієнтованих освітніх концепцій)”. Слід зазначити, що ідеї Б. С. Гершунського, особливо культурологічні, є логічним продовженням досвіду його попередників в умовах, коли “мир коренним образом изменился. Нет ни одной важной, ключевой для человеческой цивилизации проблемы, которая имела бы решение на уровне национально-государственной самодостаточности” [3, с. 7], Б. С. Гершунський підкреслює, що в умовах викликів глобалізації виникає об’єктивна необхідність єднання, духовної інтеграції людського співтовариства, подолання його роз’єднаності, ментальної, світоглядної несумісності, постійної загрози конфронтації. Він зазначає, що істинна трагедія сучасного і, можливо, майбутнього світу перш за все в ментальній несумісності людей і народів... “ Нужны прорывы стратегического масштаба. Именно на уровне планетарного сознания, на уровне мироощущения всеединства человеческой цивилизации, насущной необходимости духовной конвергенции и интеграции все еще существенно различных социумов возможен выход из глобального мирового кризиса ... “. Саме освіта в цілому та її іншомовний сегмент, зокрема, за нашим переконанням, покликані відіграти в цьому прориві головну роль, оскільки їх метою є, як ми вже зазначали, виховання полікультурної особистості, здатної до взаємного визнання національно-культурної ідентичності, яка зберігає свою національну культуру та індивідуальність, але яка і розуміє багатомірність світу, визнає і організує партнерство представників інших культур. Саме тому ми вважаємо за доцільне опиратися на діалогові концепції М. М. Бахтіна і В. С. Біблера в іншомовній підготовці фахівців, оскільки, за висловлюванням І. А. Цатурової (1995), нам потрібен не просто спеціаліст-професіонал, а, перш за все, культурна, освічена, інтелігентна, творча людина.

Говорячи про філософський рівень методології дослідження, ми не можемо обминути поняття „гуманізм”, „гуманістична філософія”. Ми не ставимо собі за мету здійснити глибокий аналіз становлення і розвитку гуманістичних ідей, лише відмітимо, що у сучасній філософії немає однозначного розуміння поняття „гуманізм”. Гуманізм визначається як світогляд, заснований на гуманності, тобто на людинолюбстві, поважанні людської гідності („Современный гуманизм: Документы и исследования”). Гуманістична філософія – умонастрій мислячих людей, усвідомлена установка на людськість без кордонів [2, с. 370]. За Л. Є. Балашовим, людськість – підсвідомий, безпосередній, стихійний гуманізм. Гуманізм – усвідомлена, осмислена людськість [там же]. Однак найчастіше під гуманізмом розуміють комплекс ідей, пов’язаних з визнанням людини вищою цінністю, із захистом її фундаментальних прав і свобод, утвердженням її творчого призначення в світі (В. А. Кувакін, 2002). Гуманізм допомагає утвердити законне різноманіття, плюралізм цінностей, спільною основою для яких є загальнолюдські цінності („Основи сучасного гуманізму” (колектив авторів під редакцією В. А. Кувакіна). В діалозі, конкуренції, обміні ідеями гуманізм здатний, готовий виконувати і виконує такі функції, як комунікативна (функція повідомлення і трансляції), інтегративна (функція об’єднання), координаційна (функція узгодження і організації) і погоджувальна (функція примирення, пошуку компромісу і злагоди). Таким чином, гуманізм передбачає терпимість до думок і переконань інших людей. Методологічний характер гуманізму, його демократичність, терпимість зробили його інтегративним мірилом сучасного життя і перспектив людського співтовариства. Своє втілення ідеї гуманізму знаходять в гуманітаризації освіти, в конкретних концепціях, теоріях, дослідженнях в галузі іншомовної підготовки майбутніх фахівців, оскільки, як ми зазначали, вузькопрофесійна освіта не є більше оптимальною для ринку праці. Для успішної діяльності в кожній професійній сфері, як зазначалося вище, потрібний певний рівень загальної культури та уміння спілкування в сфері людських стосунків.

Сучасні підходи до досліджень в галузі професійної лінгводидактики складають конкретно-науковий рівень дослідження. Проте кожна галузь науки, як уже зазначалося вище, базується на наукових підходах, які є загальними для всіх або більшості наук. Таким чином, ми переходимо до *загальнонаукового рівня* нашого дослідження.

Кожна галузь науки базується на наукових підходах, які є загальними для всіх або більшості наук. Перш за все, до загальнонаукових підходів належить системний підхід. В педагогіці і методиці навчання іноземних мов системний підхід розглядають як сукупність загальнонаукових методологічних принципів (вимог), в основу яких покладено розуміння об’єктів як систем.

Зокрема сучасне трактування системного підходу до навчання іноземних мов з точки зору лінгвістики і психолінгвістики, фізіології та

психофізіології представлене у монографії Т. Г. Камяної „Успішна англійська. Системний підхід до навчання англійської мови (2008)” [6].

За В. П. Кохановським (1999), специфіка системного підходу полягає в тому, що він орієнтує дослідження на розкриття цілісності об'єкта та механізмів, що її забезпечують, на виявлення різноманітних типів зв'язків складного об'єкта і зведення їх до єдиної теоретичної картини. З вище викладеного можна зробити висновок, що суть системного підходу полягає, по-перше, в розумінні об'єкта дослідження як системи і, по-друге, в розумінні процесу дослідження об'єкта як системного за своєю логікою і засобами, які при цьому застосовуються.

За твердженням О. Г. Кузнецової (2001), період 70-х років ХХ століття в педагогіці можна назвати періодом „системного буму”, тобто періодом найвищої популярності системного підходу, широкої експансії його в усі області педагогічного знання, зростання числа публікацій, присвячених різним аспектам застосування системного підходу до педагогічних явищ і процесів. Дослідники зробили вагомий внесок у процес концептуального оформлення методології педагогіки, педагогічного осмислення філософських категорій „ціле”, „частина”, „система”, „структура” тощо

В наш час системний підхід переживає другу хвилю популярності, якої надав йому, зокрема і „новий рівень системного мислення” (О. Г. Кузнецова) – ідеї синергетики. Слід в цьому зв'язку зауважити, що, як показує аналіз фахової літератури, більшість науковців схильні вважати синергетику самостійним сучасним загальнометодологічним напрямком. У фаховій літературі синергетику розглядають під різним кутом зору, а саме, як: методологічний підхід (В. С. Ратніков, Е. Б. Фінкельштейн); метод аналізу освітніх процесів в історії вітчизняної педагогічної думки (О. В. Вознюк); системну міждисциплінарну філософію (В. І. Аршинов, О. М. Робуль,); пізнавальну модель науки (І. С. Добронравова, В. А. Ігнатова); нову дослідницьку програму в широкому світоглядному і культурно-історичному контексті (О. М. Князева); методологію пізнання освіти (А. В. Євтодюк, С. Ф. Клепко); основу особистісно-гуманістичної педагогічної парадигми (О. М. Робуль,); основу моделювання і реалізації діяльності викладача вищої школи (М. О. Федорова); теорію самоорганізації з педагогічної точки зору; базу для взаємопроникнення природничого і гуманітарного змісту освіти (М. В. Богуславський) тощо.

Аналіз наукових джерел з проблем синергетики дозволяє нам зробити припущення, що провідна роль синергетики полягає у створенні передумов для глобального осмислення складності людського суспільства і світу природи, їхньої поліаспектності. В тому, що центральним предметом дослідження синергетики є механізми організації та самоорганізації складних відкритих нелінійних систем і їх взаємодія, і полягає принципова відмінність синергетики від інших загальнонаукових підходів: „Синергетика спрямована на розкриття універсальних механізмів самоорганізації й еволюції складних систем, систем будь-якого типу – як природних, так і пов'язаних з людиною, зокрема й когнітивних систем”

О. Н. (Князева, С. П. Курдюмов., 2002). У сучасному полікультурному світі синергетика виступає як універсальний *міждисциплінарний* засіб спілкування, який виходить за межі конкретних галузей. Синергетика надає можливість „усвідомлення нелінійності, багатофакторності і вірогідності реального світу, поліваріантності шляхів його розвитку і неможливості опису його в межах класичних теорій і моделей, що дають лінійне уявлення та формують лінійне мислення” [3]. Само собою зрозуміло, що загальнонаукові положення синергетики потребують екстраполяції на конкретну наукову галузь, на конкретну проблематику, зокрема на іншомовну підготовку. Це стане предметом нашого подальшого дослідження. Що ж стосується зазначеного вище другого поняття – самоорганізації – то, як підкреслює В. Г. Кремень, „кожне з ключових понять синергетики ... знаходить творче застосування в освітньому процесі. Так, самоорганізація в контексті освіти означає самоосвіту... . Головне не передача знання (всього передати неможливо), а оволодіння способами наповнення знань і швидкої орієнтації в складних базах даних і розгалужених системах знання способами самоосвіти” [7]. Ми повністю поділяємо думку В. Г. Кременя про те, що “в новій реальності потрібно вийти із стереотипу епохи Просвітництва, відповідно якого людину потрібно „наповнити” знаннями і гуманістичними ідеями. Сьогодні розвиток людини залежить не стільки від рівня наповнення, скільки від атмосфери розуміння (взаєморозуміння та взаємодії – доповнення наше – О. В. Х.). Воно стало вирішальним для людей. І тому навчання взаєморозуміння виступає в якості однієї з головних цілей освіти” [там само].

Таким чином, обмежені рамками статті, ми спробували визначити методологічне підґрунтя іншомовної підготовки майбутніх фахівців на філософському та загальнонауковому рівнях, спираючись на рівневий підхід до методологічного знання. На філософському рівні – це діалог культур (М. М. Бахтін, В. С. Біблер), філософія освіти для ХХІ століття, ідеї гуманізму. На загальнонауковому рівні – системний та синергетичний підходи.

Список використаної літератури

1. Андрущенко В. П., Лутай В. С. Філософія освіти в Україні: стан, проблеми та перспективи розвитку// Наукові записки АН ВШ України. – Вип. 6, 2004 – С. 59 – 72. **2. Балашов Л. Е.** Філософія. 3-е изд., испр. и доп. – М.: Дашков и К, 2009. – 664 с. **3. Гершунский Б. С.** Готово ли современное образование ответить на вызовы ХХІ века?// Педагогика. – № 10. – 2001. – С. 3–12. **4. Гришкова Р. О.** Англomовна підготовка студентів нефілологічних спеціальностей до міжкультурної взаємодії // Наук. пр.: Наук.-методичн. журнал. – Вип. 96.- Т.105. Педагогіка. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. – С. 129 – 134. **5. Игнатова В. А.** Педагогические аспекты синергетики / В. А. Игнатова // Педагогика. – 2001. – № 8. – С. 26 – 31. **6. Камянова Т. Г.** Успешный английский. Системный подход к изучению английского языка. – Изд-во: Славянский

Дом Книги, 2008 . – 12 с. **7. Кремень В. Г.** Освіта і суспільство в парадигмі синергетичного мислення // Педагогіка і психологія. Вісник НАПН України (Науково-теоретичний та інформаційний вісник Національної академії педагогічних наук України). – № 2 (75), 2012. <http://www.psy-genetno.org.ua/node/82> **8. Педагогіка.** Учебное пособие для студентов педагогических ВУЗов и педагогических колледжей/ Под ред. П. И. Пидкасистого. – М.: Педагогическое общество России, 1998. – 640 с. **9. Скаткин М. Н.** Методология и методика педагогических исследований / М. Н. Скаткин. – М.: Педагогика, 1986. – 152 с. **10. Педагогіка:** учебное пособие для студентов пед. уч. заведений / ред. В. А. Сластенин, 3-е изд., М.: Школа- Пресс, 2000. – 712 с. **11. Хомякова Н. П.** Контекстная модель формирования иноязычной коммуникативной компетенции студентов неязыкового вуза (французский язык). Автореф. дис. ... д-ра пед. наук. – Специальность 13.00.02 – Теория и методика обучения и воспитания (иностранные языки). – Москва, 2011. – 47 с.

Хоменко О. В. Методологія дослідження тенденцій іншомовної підготовки студентів економічних спеціальностей з позицій рівневого підходу

У статті йдеться про методологічне забезпечення іншомовної підготовки майбутніх фахівців економічного профілю. Зокрема з позицій рівневого підходу до методологічного знання розглядаються філософський та загальнонауковий рівні. Зазначено, що кожна галузь науки базується на наукових підходах, які є загальними для всіх або більшості наук. Перш за все, до загальнонаукових підходів належить системний підхід. В педагогіці і методиці навчання іноземних мов системний підхід розглядають як сукупність загальнонаукових методологічних принципів (вимог), в основу яких покладено розуміння об'єктів як систем.

Ключові слова: методологія, рівневий підхід, діалог культур, системний підхід, синергетика.

Хоменко А. В. Методология исследования тенденций иноязычной подготовки студентов экономических специальностей с позиций уровня подхода

В статье речь идет о методологическом обеспечении иноязычной подготовки будущих специалистов экономического профиля. В частности, с позиций уровня подхода к методологическому знанию рассматриваются философский и общенаучный уровни. Отмечено, что каждая отрасль науки базируется на научных подходах, которые являются общими для всех или большинства наук. Прежде всего, к общенаучным подходам принадлежит системный подход. В педагогике и методике обучения иностранным языкам системный подход рассматривают как совокупность общенаучных методологических принципов (требований), в основу которых положено понимание объектов как систем.

Ключевые слова: методология, уровневый подход, диалог культур, системный подход, синергетика

Khomenko O. V. Research Methodology of Economics Students Foreign Language Education Trends From a Position of a Level Approach

The article deals with methodological support of foreign language training of the prospective economists. Particularly, from the standpoint of a level approach to methodological knowledge the philosophical and general scientific levels are discussed. The author emphasizes that each area of science is based on the scientific approaches that are common for all or, at least, most of sciences. First and foremost, it is the system approach that is common for all sciences. In pedagogical science and in methods of language teaching the system approach is considered as a complex of methodological principles (requirements) based on understanding of the system of the objects.

Key words: methodology, level approach, dialogue between cultures.

Стаття надійшла до редакції 15.02.2013 р.

Прийнято до друку 26.04.2013 р.

Рецензент – д. п. н. Луговий В. І.

УДК 378.14 : 005(043.2)

Н. Г. Чайка

**БАЗОВІ КОМПОНЕНТИ ПОВЕДІНКИ ТА УМІНЬ
КЕРІВНИКІВ ЯК ОСНОВНІ ВИМОГИ
ДО НАВЧАЛЬНО-ПРАКТИЧНИХ ПРОГРАМ ПІДГОТОВКИ
МЕНЕДЖЕРІВ З АДМІНІСТРАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

На підставі аналізу необхідних якостей та особливостей діяльності керівника визначено перелік навичок та компетенцій, які мають набути магістранти під час навчання курсу адміністративного менеджменту. Визначено характерні відмінності навчально-практичної програми підготовки майбутніх керівників.

На сучасному етапі функціонування і розвитку структур соціально-економічної сфери, окремих трудових колективів щодо вдосконалення системи управління принципового значення набуває ефективне адміністрування, яке передбачає предметне використання психологічних, соціальних, особистісних резервів керівників у процесі реалізації внутрішньої політики держави щодо економічного розвитку, підвищення рівня життя та підтримки підприємницької діяльності різноманітних фірм, організацій, установ тощо.

Особливої актуальності, в умовах посилення тенденції практичної спрямованості теоретичного навчання та його наближення до реалій